

PRESENTACIÓ DE CAVALL FORT - Mollerussa 19.4.02

Cavall Fort es creà el 1961. Exactament poc temps després que **Germinabit**, revista de la Unió Escolania de Montserrat segregués en certa manera **Serra d'Or**. Parallelament el butlletí del seminari de Solsona, **l'Infantil**, esdevenia també revista. En aquella època fer una revista volia dir arrencar dificultosament permisos del Ministerio de Información y Turismo, permisos que la majoria de vegades no s'aconseguien. Perquè us feu càrrec de com estava la censura, pertocant les ideologies i, sobretot els nacionalismes, direm que si no teníeu una influència molt directa o no intercedien i us avalaven els eclesiàstics, no teníeu res a fer. Per això **Cavall Fort** i **l'Infantil** es van acollir a la protecció de l'Església, o d'un sector dels capellans. Els editors feien constar, i van posar fins fa pocs anys "editat pel secretariat interdiocesà de Solsona i Vic. "

La revista ,malgrat rumors inicials, no se la van inventar els capellans. Ja feia temps que es publicaven llibres en català, des de mitjans dels anys quaranta, molt escassament; i dins els cinquantes fins tot algun llibre infantil en català aconseguia rompre el mur de la negativa . Molt pocs i gens regulars, insisteixo. De fet el règim volia consolidar la victòria lingüística que es pensava estar en camí d' aconseguir: reduir l'expressió en català al mínim, al casolanisme : per això tenia bandejat el nostre idioma del tracte oficial, de l'escola, dels textos destinats als infants. I en part per això va nèixer CF.

Cavall Fort pretenia, semblava, un impossible . La revista se la va empescar una gent que poc després tindria a veure

amb tota mena d'iniciatives culturals i socials de recuperació de la identitat, de reeducació del poble, per exemple les campanyes **Escola catalana, volem bisbes catalans, la campanya contra el director de la Vanguardia, la Nova Cançó**. Una de les coses que faltaven era una publicació per als infants, que no havien estat educats en català, desconeixien la llengua escrita i només uns pocs en el si de les famílies o gràcies a sessions fora d'horari escolar a càrrec de mestres de bona fusta, o en clubs ,parròquies, escoltisme, etc. en sabien quelcom. Una revista seria ideal per reacostumar els nens i nenes a la llengua i contrarestar les infames publicacions, quasi totes, que es feien aleshores en castellà i que pretenien allisonar els infants en els principis del Movimiento.

Josep Tremoleda i Josep Espar ^{i aviat J. Carro'}, a banda d'altres persones que hi donaven suport en raó d'aquell afany de començar a fer coses, a fer país, com es deia llavors, es van posar al front de la idea. Immediatament un pedagog de gran volada, Ramon Fuster i Rabés, que seria fundador d'escoles, i degà del Col·legi de Doctors i Llicenciats, s'afegí als dos esmentats. Val la pena de fer constar que mentre Tremoleda era de Barcelona ("CF una experiència concreta" 1967) els altres dos són nats a ponent : Espar és de Balaguer i Ramon Fuster era de Bell-lloc.

Degudament assessorats, els promotors van buscar de primer el suport de la trama eclesiàstica deixant ben clar que farien una revista neta, educativa en els seus principis, però no de capellans, cristiana, bàsicament, en orientació, però no només això, sinó amb prou obertura, perquè el que importava era que l'infant s'ho passés bé.

Després, una mínima base econòmica i a buscar suscriptors. CF és revista que es ven encara avui per subscripció, no és als quioscs, i han passat 40 anys. Si la nostra situació sociopolítica cultural fos normal la revista hauria de poder comprar-se com qualsevol d'això que en diem tebeos.

Decidit que seria una revista per als més joves, que seria feta en català i que es distribuïria només a subscriptors, es passà a donar-li forma, a fer-ne la maqueta. La publicació, inicialment de poques pàgines, seria mensual i contindria, equilibrats, dibuix i text. El text seria a proporció llarg -un relat- amb de vegades altres textos curts, com p.e. una anècdota. També textos divulgatius sobre ciències naturals, paisatges del país, oficis, o resums biogràfics, qui era tal artista, tal polític, tal escriptor, una pàgina d'entreteniments....La il·lustració era doble: d'una banda els dibuixos que acompanyaven els contes, de l'altra les historietes il·lustrades o tires còmiques que aviat s'hi van incorporar, o els petits acudits.

Quins models va seguir, **Cavall Fort**? Al nostre país disposàvem d'una tradició esplèndida d'avantguerra, presidida per **En Patufet**, i no només aquest, però cal esmentar-lo perquè arribà a entrar en 60.000 cases, xifra que en els anys trenta del segle XX era impressionant. La tradició d'avantguerra corresponia també a unes escoles modèliques, als instituts-escola de la generalitat republicana, a uns pedagogs i uns escriptors i uns científics divulgadors i uns artistes gràfics excepcionals. Aquesta era una tradició que podia ensenyar-nos molt: els noms de l'escriptor Josep Maria Folch i Torres i dels il·lustradors Junceda, Vinyals o Llàverias, el record de revistes com **Violet**, **Plançons**, **Jordi** i **l'Esquix**, suplement del repetit **Patufet**, eren quelcom profitós. Per altra banda, els primers directors de **Cavall Fort**, conscients que no podia repetir-se un format ni un ideari de revista d'abans de la guerra civil, es van fixar en les modernes revistes infantils franceses i belgues, i en van prendre també model, aprofitant de passada, traduïdes, algunes seccions, particularment les historietes còmiques a base de personatges propis. Una mescolança de les dues tendències es pot detectar en els primers anys de CF.: Després, la preponderància d' historietes adaptades de fora, es va decantar

vers més material creat aquí dins. Dues generacions s'han adelitats amb les aventures de Jan i Trencapins, El Doc i el Muix, l'Àvi Quim, Jep i Fidel, La patrulla dels Castors, Gil Pupil·la., Stefi, Ot el Bruixot, Camús, Pitof i Cresques.

D'il·lustradors entre nosaltres sempre n'hi ha hagut, i algun dels nous s'hi va incorporar amb entusiasme. Lúcia Navarro, per exemple, fou un dels puntals de la revista, amb un inconfusible estil vigorós i massís, producte de la seva activitat de muralista. I Cesc, autor de portades de gran valor.

Els escriptors no fou tan fàcil de trobar-los. Algun mestre hi aportava contes, però ara es requeria escriptors fets, que infonguessin varietat, acció, estil. I com que s'havia perdut l'edició catalana juvenil, d'escriptors amb vocació de muntar relats moderns per als més joves, i en possessió d'una llengua literària adequada, no se'n trobaven gaires. Aviat, però, mobilitzant les coneixences dels fundadors i dels seus amics se'n van aplegar una dotzena de més o menys assidus, encapçalats per una pedagoga i escriptora de temes d'història, Maria Novell, que malauradament va poder col·laborar només uns pocs anys a la revista abans de la seva mort el 1969. dels quals quatre van esdevenir col·laboradors: Joaquim Carbó, Sebastià Sorribas, Emili Teixidor i Josep Vallverdú, a banda del fundador Ramon Fuster. I, més de tant en tant, Josep Tremoleda. Aquests dos signaven amb pseudònim, el primer poc dissimulat, Ramon de Bell-lloc, el segon aprofitant el complex de conjunció i segon cognom. Es deia Josep Tremoleda i Roca, signava, doncs, Irroca.

Emili Teixidor i Sebastià Sorribas van col·laborar poc a Cavall Fort, més aviat han treballat el camp del llibre, però precisament per la seva difusió han estat adduïts més d'un cop en les pàgines de la revista, que, no cal dir, ha estat sempre amatent al camp de la lectura infantil, perquè forma part del seu combat.

Es va aprofitar també la col.laboració, o l'autorització per reproduir textos , de grans noms de la literatura del moment, els més "joves" de les generacions d'avantguerra, com Salvador Espriu, Pere Calders, Mercè Rodoreda, Anna Murià , Guillem Viladot, Tomàs Garcés i alguns de destacats d'entre els de postguerra : Montserrat Roig, per exemple...Tots aquells escriptors veien bé els seus textos a les planes de CF; en definitiva, com diu Josep Maria Aloy, membre del jurat del Premi Rovelló de Mollerussa, en un article publicat a la revisita El Pou, de Manresa aquest març darrer:

"Cavall Fort va voler ser des del començament una finestra oberta al món i es va convertir immediatament en una autèntica escola. Treballar-hi (vol dir col.laborar-hi) va esdevenir no sols un qüestió de prestigi sinó que era l'aspiració de qualsevol escriptor o il.lustrador . Des dels seus inicis ha estat una revista al servei de la gent jove, al servei de la llengua i de la cultura i, per tant, al servei d'aquest país".

Per consegüent, diem nosaltres, com no havia de satisfer aquells grans literats d'escriure un conte o permetre'n la reproducció, en aquella revista que obria horitzons als més joves i els ensenyava a estimar la pròpia llengua que ells i elles, els literats , havien contribuït a salvar ? En aquell temps , i avui no s'explica prou, tot això, molta gent posava el coll i esmerçava temps a redreçar el que pogués redreçar-se , i si no hagués estat per l'esforç, el sacrifici i de vegades la vergassada o la multa rebuda pels catalanistes - paraula avui poc usada, per cert- molts dels qui

avui remenen les cireres i miren per damunt de l'espatlla no ocuparien els llocs quen ocupen ni podrien fer la inconscient política cultural amb què ens van bombardejant alegrement des dels mitjans i els despatxos que entre tots paguem

Continua Aloy : (els fundadors) foren valents...

~~Rabés, entre d'altres, foren~~ valents i decisius per tirar endavant un projecte que naixia amb un doble repte: proporcionar un material perquè la infància d'aquella època, obligada a llegir —encara que alguns ara demostrin haver perdut la memòria— en una llengua que no era la pròpia, disposés d'una eina útil i adequada i, també, perquè no hi havia models a imitar i, per tant, era necessari inventar un nou producte, amb un nou enfocament i amb un llenguatge adaptat a las circumstàncies, a les necessitats i als gustos del moment.

En època de censura i de repressió, la imaginació dels homes i de les dones que busquen la llibertat i la justícia és capaç de vèncer qualsevol dificultat fins al punt de poder crear un producte cultural incomparable no sols per a la creació de lectors sinó també per a la seva formació humana i cultural. En aquest sentit *Cavall Fort* ha estat i continua sent un model de publicació; un model amè, intel·ligent i de qualitat, que s'ha convertit en patrimoni cultural de tots.

'Cavall Fo
dels molts
que es v
endavant c
època de
d'intrans

Dels primers temps, doncs, i plenament responsabilitzats del perfil adquirit de col.laboradors constants de CF quedaven Joaquim Carbó i Josep Vallverdú. El primer ha continuat tots aquests anys vinculat a la revista fins al dia d'avui ; actualment forma part del Consell de Redacció . Per tots els seus mèrits ha obtingut la Medalla d'Or al Mèrit Cultural de l'Auntament de Barcelona. Molts de contes a **Cavall Fort** fins als anys 80s, foren escrits per Joaquim Carbó i per Josep Vallverdú , el primer encara en actiu, com he dit, dins la redacció. Recordo que en planejar la revista, van venir els promotors a Lleida i ens vam entrevistar. Era l'any 1961 i jo començava tot just l'aventura d'escriure llibres destinats a la mainada, n'havia publicat només un, molt matinerament, el 1960 ,llibre que encara fa poc s'ha reeditat. Els organitzadors pensaven que podien encarregar-me un conte de tant en tant . Recordem que la revista era mensual .

Així vam acordar-ho, jo els enviaria contes :la revista, en aquells primers temps, no publicava tanta tira ni pàgines de còmic com avui, i els contes anaven al centre de la revista, amb una gran il.lustració, text i dibuix ocupant les dues pàgines, dreta i esquerra. La cosa va funcionar així, en aquella meva sostinguda col.laboració a la revista durant uns anys. Ara, com hem dit, la majoria de contes dels començaments eren de Joaquim Carbó .

A ell, en el seu paper de pal de paller de la revista i col.laborador assidu, l'ha acompanyat durant molts anys Albert Jané, que n'ha estat no només director sinó un redactor constant . Val a dir que des dels anys 80's els col.laboradors literaris de CF s'han multiplicat: tots els narradors amb nom reconegut avui han col.laborat a la revista, des dels més matiners de la segona fornada als més recents,-Joles Sennell, Mercè Canela, Martí Olaya, Guillem Viladot, Jaume Cela, Andreu Sotorra, Gabriel Janer Manila, Eusèbia i Miquel Rayó, Montserrat Galícia,Enric Larreula, Oriol Vergés,

Josep Lorman, Aurora Diaz-Plaja, Pau-Joan Hernández, Josep Górriz, Antoni Garcia Llorca.

Val a dir que, paral·lelament a la revista i a l'embranchida editorial iniciada els anys 60's -La Galera, Cruïlla, Casals, EDB, Juventud, etc-, i als premis literaris, van sorgir estudis, articles, exposicions de material escolar i de lleure, - perquè paulatinament l'escola va prendre paper preponderant en la lectura infantil -sota l'acció de crítics i historiadors del món cultural infantil, alguns de fornades antigues, procedents del món de la biblioteconomia, com AuroraDíaz-Plaja o Teresa Rovira, o de més recents com Larreula, Josep Maria Aloy, Teresa Duran, Pep Molist...que ompliren les noves publicacions - p.e **Faristol** o **Escola Catalana**-, d'anàlisi, crítica i informació, tot plegat contribuint a justificar i enrobustir el mapa de la lectura infantil en tots els seus angles,.

Angles múltiples, val a dir-ho : tots nosaltres, vull dir els col·laboradors més assidus, ens basquejàvem per donar amenitat als escrits : recordo que jo - i em permeto parlar de la meua experiència personal, que va començar, també, ara fa quaranta anys, i per això us convido a considerar-la una aportació històrica - doncs, recordo que em vaig proposar de fer uns contes que expliquessin en certa manera als infants l'evolució cultural de la humanitat, i no vull dir únicament la conquesta de la ciència i el pensament i les realitzacions de la tecnologia avançada, sinó allò més reulat en el temps, la cultura de l'eina, de la petita troballa, la sorpresa de l'home en fer una passa endavant. Alguns contes, com L'Inventor del Braç Llarg, o El primer cisteller, se situen a la prehistòria, i tracten, respectivament, de l'invent de l'arc i la fletxa javelina per part d'un home que, incomprès, és desterrat inicialment del poblat; i d'un altre que, tolit després d'un accident, i per tant impossibilitat de sortir d'expedició amb els altres, es dedica a fer cistells per a tota la tribu, iniciant així una especialització de projecció social, canviant

l'esquema anterior, en què cada família s'havia de fabricar els utensilis. . Un conte titulat Ruc vell, Casa nova , explica a través de l'emigració d'una família ribagorçana, el repoblament al segle XVIII d'Almacelles , amb dades reals. Esmentaré també una variant del tema de la "transformació" adduint el conte La Bèstia de Foc , en què els vilatans d'un poblet allunyat fan una pelegrinació amb carros per veure un invent que en diuen tren...El conte, explicat per un home molt vell, acaba amb els comentaris del besnét que se'n riu del fet que viatgessin tot un dia per veure el tren ! I el besavi que respon que almenys a ells els feia il.lusió alguna cosa, que ara badallaran d'avorriment tot viatjant dins una càpsula espacial...El mateix passa amb el conte El gorg dels Alius, on un passavolant troba vora una tolla del riu Segre, a la Cerdanya uns nois i noies que han anat a banyar-s'hi, però s'avorreixen. El passavolant els demana que tanquin la ràdio que tenen engegada, i després els explica una llegenda sobre aquell gorg i una història d'amor que hi ocorregué. Al final, quan ja tots estan engrescats i li demanen que escrigui aquella història ell confessa que se l'ha inventada llavors mateix, i que l'important és tenir il.lusió i imaginar .

Per altra banda, també ,tots amb tots, fèiem articles de divulgació : recordo els de ciències de Francesc Nicolau i els meus mateixos d'artesanía : M'he fet terrissaire , sobre consells per fer petites peces de fang, i M'he fet titellaire, on descobria la meua tècnica particular de les figuretes de paper mullat i pastat. I també articles sobre comarques, sobre art, etc...

Aviat la revista es va singularitzar per un altre element : les seves portades. Encarregades a una multiplicitat sorprenent d'autors, vistes ara, a distància, constitueixen un prodigiós museu. Algunes s'han fet famoses, i corresponen a firmes de gran pes : Joan Miró, Antoni Tàpies, Joan Pere Viladecans, Frederic Amat, Cesc. i altres. La mostra que veieu aquí exposada ha estat fruit d'una selecció , 40 portades que , amb motiu dels quaranta anys constitueixen aquesta exposició gràfica . Quan parlava de les portades de **Cavall Fort**, sempre interessants i artístiques, de vegades sorprenents, em referia a molts de dibuixants , alguns també coneguts, valorats i amb decidits partidaris i admiradors: alguns han fet portades, d'altres només il·lustracions: Francesc Rovira, Aurora Altisent, Teresa Duran, Pilarin Bayés, Asun Balzola, Carme Solé, Agustí Asensio, Fina Rifà, Maria Rius i Roser Rius, Joma (JM Rius), Carme Peris, Ismael Balanyà o menys coneguts que també n'han realitzat. Pensem que la selecció de 40 portades és feta sobre les més de 900 - exactament 953 avui, 19 d'abril de 2002- publicades en aquests 40 anys ! De vegades la portada ha estat una fotografia , un collage, unes taques de color, o un dibuix infantil, perquè també hi ha hagut concursos entre els joves lectors i lectores, a veure qui manejava amb més gràcia els llapis de colors.

Un gran imaginació ha acompanyat sempre els autors de les portades de CF. La mateixa dels seus successius directors per crear seccions, i per projectar la revista a la societat. Per exemple, patrocinant i organitzant els famosos Cicles de Teatre de **Cavall Fort** en moltes poblacions.

**Tornem a CF : Carbó, en un article de 1985, recordava
els començaments de CF : (Faristol nº 0)**

Al final de 1961 —encara no fa vint-i-cinc anys, d'això!— el testimoni escrit en català per a infants i joves ni tan sols no era desolador, perquè no es pot qualificar allò que no existeix. Llevat d'algun intent escampat, solt, poc convençut; fora d'alguna reedició gairebé clandestina; a part d'alguna empresa esporàdica que sempre acabava malament per la manca total de recursos, la impossibilitat de connectar amb un públic esquerp i recelós i el xoc immediat amb allò que en dèiem les «circumstàncies» no hi havia pràcticament res de res fins que, al final dels cinquanta, l'editorial Arimany iniciava la col·lecció *Sant Jordi*¹.

L'any 1962, en aprofitar les reduïdes esclertes que començava a oferir el sistema, es produeix, junt amb l'aparició del fenomen que coneixem com a *nova cançó*, l'esclat de moltes activitats del món editorial. Al final de 1961 havia sortit de l'ou un «Cavall Fort» desnerit i fràgil que, a mesura que creixia, va obrir en un parell d'anys a escriptors i il·lustradors la possibilitat, fins aquell moment impensable, de participar en l'aventura de treballar en català per als infants, tot facilitant un camí que recorrien en paral·lel

les editorials Estela i La Galera en iniciar els catàlegs de les seves col·leccions *El Nus* i *Els grumets* de La Galera amb els llibres guanyadors dels premis Joaquim Ruyra i Folch i Torres, respectivament. Tant en un cas com en l'altre, vam tenir sort amb els primers títols, ja que avui, al cap de més de vint anys, *Trampa sota les aigües*, de Josep Vallverdú, i *El zoo d'en Pitús*, de Sebastià Sorribes, mereixen dia a dia el favor creixent dels lectors, simultàniament a la catalanització de l'escola.

Aquest moment, a principis dels seixanta, va ser al meu parer el punt de partida de la tasca de descobrir el plaer de la lectura als nostres infants. La resta de la història, fins avui, la constitueix la de cada un dels noms d'una llista cada cop més nombrosa d'autors, dibuixants, editors, bibliotecaris, mestres, llibreters, etc., que s'hi han afegit joiosament.

Recordo bé els dubtes que se'm van presentar en oferir-se'm l'oportunitat de col·laborar en el primer número de «Cavall Fort». El problema, en aquells moments, vint-i-tres anys després de la mort del «Patufet», era: com han de ser els contes per als infants, avui? Una pregunta que ni llavors ni ara no té respostes clares, però que vam intentar de contestar sense embuts, de l'única manera possible: sense teoritzar i posant el paper a la màquina d'escriure.

Aquells primers contes —són meus els cinc primers que va publicar la revista—, havien de dir moltes coses però, abans de tot, s'havien de fer llegir per uns infants que obrien els ulls al català per primera vegada. No em correspon ara d'analitzar continguts ni eficàcia, però només puc dir que vam ser una colla els que, per falta d'antecedents immediats i vàlids —el passat, recordem-ho, quedava massa lluny—, vam iniciar l'aprenentatge en aquelles pàgines. I així van néixer, al temps que naixien estils d'il·lustració, col·leccions i dissenys, tota mena de contes, narracions, articles, llibres de coneixements i, sobretot, ja de cara a la normalitat, novel·les. En un principi, és

clar, tot aquest esforç s'encarrilava amb esperit utilitari: com que les revistes —a «Cavall Fort» ja li feia companyia «L'Infantil»— i els pocs llibres havien de servir de diversió i d'eina d'aprenentatge —els pares se'n servien a casa i alguns mestres els utilitzaven mig d'amagat a l'escola—, tota la literatura que naixia en aquelles circumstàncies i en la redacció de la qual participaven generalment gent prou compromesa en la recuperació de la llengua

cita un cop més J. M. Aloy:

rt' fou un
projectes
van tirar
en aquella
censura i
sigència

I, d'això, ja fa quaranta anys. D'això i de molt més. Perquè el projecte *Cavall Fort* fou tan sols un dels molts projectes que la gent d'aquest país es va proposar tirar endavant en aquella època d'intransigència i de censura. Per exemple, també fa quaranta anys que naixia Edicions 62 ~~o bé que Josep Vallverdú~~ ~~que ara en té 78~~ començava a escriure ~~les seves primeres novel·les juvenils~~. L'any que ve en farà quaranta que naixia Edicions de La Galera, editorial pionera en el camp del llibre infantil, i també en farà quaranta de la creació dels premis de narracions per a gent jove Josep Maria Folch i Torres i Joaquim Ruyra. És l'època també de l'aparició del fenomen conegut per *la nova cançó* i en el camp de l'ensenyament de l'aparició del moviment d'escola activa. Ara fa quaranta anys ja comencen a ser molts anys per revisar la història i veure fins a quin punt aquests projectes han fet forat en la nostra societat i fins a quin punt la nostra societat se'ls ha fet seus.

I en fi, aquí la teniu, en extracte. **Cavall Fort** ha fet els seus primers 40 anys. La revista infantil de més llarga durada al nostre país. Posats a fer, que duri sempre.